

Podoba rodiny a názor společnosti na ni jsou výsledkem dlouhodobého vývoje. Období, na které jsem se ve své práci zaměřila, bylo obdobím zlomovým, kdy se začínalo dařit odtrhnout záležitosti manželské z výlučné pravomoci (na našem území především katolických) církevních orgánů. S tím je spojena dosud, až na několi výjimek, nemyslitelná rozlučitelnost manželství katolíků. Společnost si zvykala na manželství osob podruhé oddaných, jejichž první manžel/manželka nebyl ještě po smrti. V tomto období docházelo k velké přeměně vnímání institutů manželského práva ve společnosti, která dnes nenazírá na manželství jako na definitivní svazek nerozlučitelný do smrti jednoho z manželů.

Úkolem mé práce je zmapování vzniku a zániku manželství, zejména procesu, kterým stát přejal manželskou problematiku do své pravomoci.

Svou práci jsem proto rozdělila do dvou částí, první popisuje historický vývoj manželského práva, druhá se zabývá manželským právem v podobě, v jaké v českých zemích platilo mezi světovými válkami.

Není ale možné vytrhnout toto období z historického kontextu, neobejdu se tedy bez obsáhlého pojednání o vývoji, který v mnou sledované oblasti manželského práva předcházel. Velmi zajímavé je sledovat i vývoj zákonných předloh a osnov, které nebyly přijaty. Prosazení některých myšlenek přes odpor katolické církve (příkladem budiž prosazení civilní formy sňatku) trvalo i více než celé století.

První nesmělé pokusy na prosazení obligatorní civilní formy sňatku se objevují už v roce 1783, kdy bylo zavedeno státní právo manželské a rozhodovací pravomoc v manželských věcech přešla na civilní soudy.

Mezi lety 1783 a 1920 u nás platí jiné podmínky pro vznik a zánik manželství katolíků, evangelíků, židů a osob bezkonfesních.

V relativně krátkém období po přijetí konkordátu z roku 1855 měla u nás katolická církev pravomoc i v manželských otázkách nekatolíků.

Ustanovení konkordátu se dotýkala také manželství nekatolíků. O smíšených manželstvích byl nadále oprávněn rozhodovat jen katolický církevní soud a navíc se pro obě strany stávalo nerozlučitelným manželství,

při jehož uzavření byla alespoň jedna strana katolická. To samé platilo v případě, že obě strany přestoupily při uzavírání sňatku ke katolictví, a to i v případě, že by před zahájením řízení o rozluce z katolické církve vystoupily.

Pro katolíky znamenal konkordát návrat ke kanonickému právu manželskému v jeho původní středověké podobě. V řízení opět začala platit zásada oficiality a formální procesní pravdy, řízení bylo vedeno latinsky a písemně, nebylo zaručeno slyšení stran atd. Došlo o obnovení závaznosti zásnub a k určitému rozšíření manželských překážek.

Takto zmatená situace vládla až do vypovězení konkordátu v roce 1870.

Těžistěm mé práce je období po přijetí zákona č.320 ze dne 22. května 1919 a detailně se věnuji hlubokým změnám, které tento zákon přinesl v manželském právu.

Československá republika převzala při svém vzniku v roce 1918 hned dva systémy rodinného práva. První z nich, používaný v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, se řídil Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811, druhý se týkal Slovenska a Podkarpatské Rusi a vycházel ze zvykového práva bývalého uherského království.

Manželská novela zavedla všeobecnou rozlučitelnost manželství a zároveň tím provedla unifikaci předpisů pro všechny občany republiky.

Zvláštní kapitolou je úprava otázek rodinného práva židovského obyvatelstva před i po přijetí norimberských zákonů.

Tato práce je pokusem o shrnutí vývoje právní úpravy manželství a rodiny v bývalém Rakousku a v uherském království, která byla převzata právním řádem Československé republiky a zároveň je pokusem o stručný popis vývoje v této oblasti.